

DEVLETLERARASI HUKUKUN TARİHİNE GİRİŞ

Yazan: Baron Serge A. KORFF

Çeviren: İhan LÜTEM

Devletlerarası Hukuku Asistanı

I

Eski Dünya

Devletlerarası Hukuku yazarları, uzun müddet, çalışmalarının konusunun modern medeniyetin nispeten yeni bir mahsulü olduğu ve eski dünyanın hiçbir devletlerarası sistem tanımadığını tartışmada bulunmaksızın kabul etmişlerdir.

Hattâ, XIX uncu asır edebiyatına başvurursak, bu sahada, devletlerarası hukuku yazarlarında bir gurur hissi dâhi görebiliriz: Bunlar, devletlerarası hukukunun medeniyetimizin en kıymetli meyvelerinden olduğuna, bizi eski barbarlardan ayırdetmeğe yaradığına göre kendisi ile haklı olarak iftihar edebileceğimiz bir sistem olduğunu düşünüyorlardı.

Bu yazarlardan bazıları, eski dünyanın niçin devletlerarası bir sisteme malik olamayacağını izaha gayret ederek kaynaklar meselesine özel bir ilgi gösterdiler (1).

Mamafih zaman geçiyor ve modern tarihi araştırmalar eski devirleri dalma daha derin şekilde incelemekten geri kalmıyor; netice şu oldu ki bu kurân esash bir şekilde değişti ve sonunda terkedildi.

Çok daha eski zamanlara ait olan ve bazıları Yunanistanı ilgilendiren (2) büyük sayıda dikkate değer araştırmalar tamamen aksi görüş tarzını haklı kılan muazzam sayıda belgeleri aydınlığa çıkardılar. Bu belgelere göre, eski dünya, devletlerarası münasebetlerin manasını biliyor ve kesin bir şekilde yerleşmiş çok ilerlemiş bir sistem kullanıyordu.

Hamurabi kanunları, Mısır kazıları ve papirüsleri, Bâbil ve Asur levhaları v. s. bize bu hususta o derece bol levazım temin etmişlerdir ki artık hiçbir şüphe var olmaz.

Elde edilen neticeler şu kısa cümlede hülâsa edilebilir: muayyen bir medeniyet seviyesinden, herhangi önemde bir Devlet'den bir kültür merkezi gelişir gelişmez, aynı zamanda, çok geçmeden bütün bir kurumlar sistemi şeklini alan dış dünya ile münasebetler beliriyor.

Başka deyimlerle böyle bir sistem herhangi bir medeniyet durumunun lüzumlu bir neticesidir; bu sistem genel olarak insanlık kültürü kadar eskidir.

(1) Herhalde Laurent, bu mektebin en dikkate değer temsilcisidir. Bu görüş tarzı, eseri birçok hukukçunun yetişmesine yaramış bulunan Th. Martens tarafından da müdafaa edilmiştir.

(2) Bu hususta Sir Paul Vinogradoff'un *Outlines of Historical Jurisprudence* adlı eserinin ikinci cildine bakınız.

Bu konuda, Aysa veya Afrikanın eski uluslarının devletlerarası münasebetleri pek iyi bildiklerini hatırlatmak çok önemlidir. Bundan başka diğer göze çarpan bir neticeyi de ilâve etmek gerekir. O da İlk Çağın değişik medeniyetlerindeki bu münasebetlerin itinalı bir tahlilinin onların gelişmelerinin genel çizgilerinde dikkate değer benzerlikler bulunduğunu ortaya koymasındır.

Misal olarak, elçi göndermenin tarihini, kaçak suçluların geri verilmesi meselesini, bazı ecnebilerin korunmasını ve herşeyden fazla devletlerarası anlaşmalarının kutsallığını ele alalım.

Bütün bu müesseselerin gelişmelerinde, her yerde, Sümer'de, Tebes'de, Ninova'da, Atina'da ve sonraları Roma'da hâkim olan benzer prensipler bulunabilir.

XIX uncu asır üstatlarımızın hatalarının izahı pek basittir. Onlar eski medeniyetlerin tarihini bilmiyorlardı, onların zamanında tarihi araştırmanın bu kısmı daha ancak yeni tetkik edilmeye başlanmıştı; uzak çağları ilgilendiren hâdiselerin ekserisi tam manasıyla meçhuldü.

Martens veya Wheaton, Laurent veya Coleman Philipson araştırmalarına, şaşmaksızın, 1648 Vestefalya anlaşması ile başlıyorlardı.

Bugün bu yazarlar, devletlerarası hukukunun ancak son zamanlarda meydana çıkmış olduğuna safca inanmış olan amatörler gibi telâkki ediliyor.

Öntümüzde yeni ufuklar açılmış, bizi görüş tarzımızı değirtirmeye ve yeni araştırma usulleri kabul etmeye zorlayan, insanlık medeniyetinin geçmiş çağları hakkında yeni görüşler ortaya çıkmıştır. Bugün, elimizde eski dünyayı ilgilendiren bir kaç mükemmel eser vardır (3).

Bu konuda çok daha önemli olarak Chybiçhowsky, Vinogradoff ve Rostovseff tarafından yeni tarihi araştırmaların neticelerini teksif etmek için girişilen ve İlk çağdaki siyasi ve sosyal hayat hakkında tamamiyle yeni ve fevkalâde alâka çekici bir tablo çizen ilk genelleştirme denemelerini sayabiliriz. (4).

Böylelikle bu yeni çalışmaların tesiri altında, devletlerarası münasebetlerin ve hukukun tarihi gelişmesi hakkındaki görüş tarzımız mecburi olarak fakat kesin bir şekilde değişmiştir. Artık biliyoruz ki bu müesseseleri yaratan *bizim* medeniyetimiz değildir, fakat *her* medeniyet bunlardan tam bir sisteme malik olmuştur. Bu müesseseler bir taraftan hayatın ve sosyal kültür'ün lüzumlu bir mahsulü olduğu gibi diğer taraftan, her yerde bazı müşterek vasıflar arzederler ve eskiden tahmin edildiği gibi *sırf* Avrupaya has değillerdir.

Ancak, bu ilk denemeleri, eski zamanlar hakkındaki tarihi araştırmalar üzerine dikkati çekecek ve Devletlerarası hukuku müesseselerinin tedrici tekâmülünü ve esas büyük prensiplerini gösterecek olan genel bir eser'in hâlâ takip etmemiş olmasına esef etmek lâzımdır. Devletlerarası münasebetlerin temel prensiplerinin her zaman, bugün dahi yeryüzünün her yerinde aynı olmaları keyfiyeti onların kuvvetini, iğ ve potansiyel canlılıklarını gösterir.

(3) Meselâ: Marcus Niebuhr Tod, *International Arbitration among the Greeks*, Oxford, 1913; A. Reader, *L'arbitrage international chez les Hellènes*, 1912; E. Taubler, *Imperium Romanum: Studien zur Entwicklungsgeschichte des Römischen Reichs*, Staatsverträge, 1913; von Scala, *Die Staatsverträge des Altertums*, Leipzig, 1898.

(4) Chybiçhowski, *Antikes Völkerrecht*; Vinogradoff, *Outlines of Historical Jurisprudence*, vol. III, 1923; M. Rostovseff, *American Historical Review*, January, 1922.

Fakat bu, aynı zamanda Devletlerarası hukukun her medeniyetin lüzumlu bir neticesi olduğu kuramını da haklı çıkarır. Bu eski sistemlerin muhteviyatı göz önüne alınırca iki şey dikkati çeker: Önce, bu sahada ahlâki idrak ve fikirlerin belirli bir üstünlüğünün mevcut olduğu; bu ahlâki fikirler hasın kuvvete galebe çalar onu bas-kuları altına alır ve sıkı bir şekilde kontrol ederler. Sonra, esaslı prensiplerin pek büyük sayıda olmadıkları. Bu prensipler arasında en önemlisi, Devletlerarası bağlamla-ra temel teşkil eder: Devlet veya Milleti, Kral veya Ulusu bağlayan; Devletlerarası anlaşmanın kutsallığını öne süren prensiptir.

Bir diğeri, iki veya daha fazla Devlet veya hükümet arasında bağlantı vasıtala-rının tesisini alâkadar eder, bu münasebetlerin tesisi ile ödevli kılınarak bir memle-ketden diğere sözü geçen anlaşmaları pazarlık etmek için giden elçi ve temsilciler lehine ahlâki ve hukuki garantilerle bir elçilik hakkına vücut verir. Böylelikle, bazı devletlerarası hareket kaldeleri, bazı örf, ve bahusus harbin cereyanı şekline ait ba-zı âdet, tedricî olarak yerleşti ve karşılıklı olarak kabul edildi.

Bütün bu Devletlerarası bağlamların mecburîlik kuvveti Ramses veya Murdoc devrindenberi, Perikles veya Ciceron'dan Napolyonunkilere, İngiltere Kralı V. Jorj veya Rus Çarlarına kadar hep aynı olarak kalmaktadır.

Sırf komşuluk hâdisesi, zamanla bir Devletlerarası Hukuku sistemi halinde bil-lürleşen ahlâki ve hukuki bağlamlar yaratır. Başka deyimlerle bu sistem insanın sosyal hayatı icabı olarak aynen kanuni müesseselerin Devlet içinde vücut bulmaları ve billürleşmeleri gibi Devlet'in dışında büyür ve gelişir.

Mamafih, mühim bir istisna'nın belirtilmesi lâzımdır. O da, bazan muayyen ta-rih devirlerinde bir medeniyet veya bir ulus o kadar hızla gelişir ve etrafını o kadar farklı bir şekilde geçer ki onların dış dünya ile münasebetleri artık normal münase-betler olamaz; elde ettikleri üstünlük bir çok bakımlardan komşuları üzerinde sukıcı bir tesir yapar.

Bu bizi iki neticeye vardırır: muayyen bir eşitlik prensibinin Devletlerarası münasebetlerin ve hukukun özünü teşkil ettiği ve bundan başka, böyle bir eşitlik du-rumu bulunmadığı zaman Devletlerarası münasebetlerin âdet olmamış vasıflar elde ettiği...

İstisnai mahiyetteki bu tarih devrelerinin misallerine Yunanistan ve daha ziya-de Roma'da rastlıyoruz.

«Barbar» laria çevrilmiş olan Yunanistan ve Roma, eşitlik prensibini tanıya-mazlardı, bunun neticesinde Devletlerarası münasebetleri değişmiştir. Tamamen özel vasıflar kazanmıştır.

Bu, XIX uncu asır yazarlarının Roma'da normal Devletlerarası münasebetler bulunmadığı hususunda ısrar ettikleri zaman niçin kısmen haklı olduklarını izah eder. Fakat müellifler, bu gözlemin sahasını çok geniş tutup bu devirde Devletler-arası hukukunun mevcudiyetini inkâr ettikleri zaman haksızdırlar.

Eşitlik prensibini ilgilendiren diğer noktanın nazarı çok daha büyük bir öne-mi vardır; bu, Devletlerarası münasebetlerin gelişmesinin ve normal bir şekilde bil-lürleşmesinin ancak, az veya çok bir kültür seviyesine malik Devletler veya ulula-rın aynı zamanda mevcut buldukları devirlerde mümkün olabileceğini gösterir.

Devletlerarası bağlamların kutsallığı ki gördüğümüz gibi bütün Devletlerarası hukukunun ahlâki dayanağını teşkil eder varlığını ve tanınmasının teminatını ancak nispeten eşit olan Devletler arasında bulur.

Meselâ, Mısır komşu olarak Bâbil'e malikti. Yunanistan'da Devletler ve federasyonlar arasında münasebetlerin mevcudiyetini görüyoruz. Bilhassa, Milâd'dan 4000 sene evvel Sümer'i ilgilendiren araştırmaları ele alalım. Son zamanlarda, kiral Entemena tarafından imza edilmiş ve ülkesi Lagas ile komşu ülke Umma arasında hudutları tesbit eden bir anlaşma meydana çıkarılmıştır, bu devletlerarası anlaşmanın hükümleri arasında Kiş Kirah Misilim'in şahsında bir hakem tayin edilmiştir.

Böylelikle, iyi gelişmiş ve ekseriya kullanılan bütün bir hukuki sistemin uzak çağlarda mevcut olduğu meydana çıkıyor. Öyle bir sistem ki, onda, Devletlerarası Hukukunun en ileri müesseselerinden birini teşkil eden hakeme müracaat usulüne rastlıyoruz. Mısır tarihi aynı neviden daha bir çok misallere maliktir. II nci Ramses'in Hititlilerin mağîûp hükümdarı Hasulit ile M. E. 1820 de akdettiği meşhur anlaşma en iyi bilinen vakadır. Bu, yalnız, yenilmiş bir hasıma yükletilen bir sulh anlaşması değil fakat istikbaldeki işbirliği için bir ittifaktır; bundan başka anlaşmada siyasi mültecilerin iadesi hususunda girift bir sistem de tesbit ediliyordu.

Giritlilerin Akdenizde akdettikleri anlaşmalar, Mezopotamyadaki Mitanislerin, Fenikelilerin, Musevilerin ve Orta Asya'nın daha bir çok uluslarının yaptıkları anlaşmalar daha sonraki tarihlere aittir.

Tel-el-Amarna araştırmaları bu medeniyetlerin, devletlerarası münasebetlerinin tetkiki hususunda hakiki bir hazine teşkil etmiştir. Bu ulusların kültürleri herhalde çok yüksek idi; bu, külliyetli diplomatik muhaberelele ile çok sayıda karşılıklı anlaşmaların ve muahedelerin varlığı ile tasdik edilmiştir. Bu sonuncular herhangi bir dış işleri bakanlığına şeref verecek mahiyettedir. Eski devirde, devletlerarası hukuku sisteminin yaptırımının dinde olduğu noktasına dikkat etmek lazımdır. Hukuk ve din birbirine sıkı bir şekilde bağli idi.

Eskilerin düşüncelerine göre bunların her ikisi de ahlâk sahasına aitti. Bütün muahede veya anlaşmaların Devletlerarası bütün müessese veya bağlamların karşılıklarını bir nevi dini yaptırım teşkil ediyordu.

Harici ifadesini dini merasim veya formüllerde bulan bu yaptırımın amacı halkı tesir altında bırakmak ve kırılları ve onların hükümetlerini bağlamaktır. Bu bakımdan âkit kuvvetler tarafından anlaşmanın aktedilmesi esnasında edilen dini yeminin birinci derecede bir önemi vardı.

Bu vasıtalarla tahakkuk ettirilen devletlerarası anlaşmaların kuvveti ve istikrarı belki zamanımızda olduğundan daha iyi bir şekilde teminat altına alınmıştır; her halde bu anlaşmalar medeniyet tarihinin sonraki devirlerinde aktedilenlerden ne daha az tesirli ne daha az mecburidir.

II

Yunanistan

Daha evvel tetkik ettiğimiz eski medeniyetlerde olduğu gibi Devletlerarası hukuku tarihçileri Yunanistan tarihinde aynı neviden müesseselerin varlığını inkâr etmişler veya şüphe ile karşılamışlardır.

Yeni ilmi keşifler sayesinde bu düşünce tarzına şiddetle hücum etmek imkânı elde edilmiştir. M. N. Tod, A. Reader, Chybichowsky ve Vinogradoff'un eserleri (5) bu kuramı tamamen bertaraf etmiştir.

Yunanistan, bütün eski dünya gibi Devletlerarası hukuku müesseselerine malikti. Zaten bu keyfiyet onun harikle devamlı ticari münasebetlerinin ve müstakil olmakla beraber birbirlerine bağlı bulunan Yunan siteleri topluluğunun içinde cereyan eden ticaretin neticesinden başka birşey değildir.

Yunan sitelerinin bir taraftan kendileri ve diğer taraftan harici âlemle, Orta Asya, Şimal Afrika veya Karadeniz sömürgeleri arasında cereyan eden bu iki nevi münasebeti birbirinden ayırd etmeğe mahal yoktur; bu münasebetleri özü ve esas prensipleri her zaman aynı kalmıştır.

Yunan Sitelerinde, her zaman, Avrupada olduğu kadar Asya ve Afrikada'da iktisadi bir bağılık var olduğunu hatırlamamız gerektir. Meselâ, zengin ve refahlı fakat toprağı fakir olan Atik, yiyecek ithal etmeğe şiddetle muhtaçtı; diğer Site veya toplulukların ona buğday erzakını temin etmeleri gerekiyordu. Yunan Siteleri arasında ticari mal ve mahsullerin değişimi daima çok fazla olmuştur. Ticaret ilerlemişti. Vatandaşlar kolayca ve sık sık yer değiştirebiliyorlardı.

Bu hal, ecnebilerin korunması için her nevi hukuki müesseseler, harikte bazı memurluklar kurulması, hukuki ve diplomatik müzakereleri yürütmeleri için özel heyetler gönderilmesi neticesini doğuruyordu.

Yüksek medeniyet seviyeleri ve adaleti ahlâki bir şekilde kavrayan çok gelişmiş hisleri sayesinde, Yunanlılar, eski dünyanın bir andlaşmada taahhüt edilen bağlanların kutsallığı fikri, düzenli bir şekilde kurulmuş bağlantı vasıtalarının lüzumluluğu, harikte sefaretle kurmak veya heyetler göndermek gibi temel prensiplerini Devletlerarası münasebetler sahasına sokmakta ve yaymakta güçlük çekmediler. Elçinin şahsı taarruzdan masumdur, âdet ve kanun tarafından himaye edilmiştir. Elçi memleket dışında olmanın temin ettiği ayrıcalıklardan istifade eder, iç hukukun ona şümülûlü yoktur. v. s.

Bütün bunlar eski dünya tarafından yaratılan kabul ve tesis edilen müesseselerin mantıki bir devamından ve gelişmesinden başka birşey değildir. İlâve edilecek tek şey, bunların Yunanistan'da daha itina ile hazırlanmış ve daha iyi teminat altına alınmış olduklarıdır. Filhakika, tatbikatta Yunanlılar Mısır ve Bâbililerden çok daha ileri gitmişler ve eskilerin yanı sıra yeni bir sürü müesseseye vücut vermişlerdir.

Ecnebilerin şahıslarının ve menfaatlerinin himayesinde durum kısmen böyle- dir. Meselâ Yunanistan'da, misafir ağırlayan özel memurlara, V inci asırda konsolos vazifesini gören ve hattâ bazan diplomatik görevler ifa eden «proksen» lere rastlıyoruz.

Fakat bunlar, temsil ettikleri şehrin değil içinde yaşadıkları ve çalıştıkları şehrin vatandaşı idiler.

Sonra, yabancılar hakkında kaza yetkisini kullanmak için özel mahkemeler tesis edildi.

(5) Bu hususta önce sözü geçen eserlere ve bilhassa Sir Paul Vinogradoff'un «*Outlines of Historical Jurisprudences*» adlı eserine bakınız. II vol. Oxford. Press., 1922

«Xenicon dicasterion» mahkemenin «Xonodikoi» Başkan yargıcın adıdır. «Polemarchos» ecnebilerle meşgul olacak olan memurdur.

Bütün bu yargıçların görevi ecnebilerin hukuk ve ayrıcalıklarını korumak, hariçten gelmiş olanlara ve vatandaş bulunmayanlara adalet dağıtmaktır.

Bu devirde iyice tesbit edilmiş meşru şekiller elde eden, mücrimlerin gen ve verilmesi müessesesinin gelişmesini de zikretmemiz gerektir.

Fakat, geçmiş asırlarda olduğu gibi zarara mukabele (représailles) hareketlerine sık tesadüf edilir; bunlar, basit ve tamamen meşru hareket tarzları olarak telâkki edilir.

Ekseriya saldırganlıkta bulunulur ve yalnız hasımlar değil fakat tamamen masum komşularda yağmaya tabi tutulurdu. Aileye taallük eden durumda olduğu gibi, düşmanlık hisleri, yalnız suç işlemiş bulunan üyelere karşı değil fakat tamamen dâva dışında kalan ve kendilerini müdafaa etmeye hazır bulunmayanlara karşı da hücumlar tevliid ederdi.

Mamafih, kanunun ve anlaşmaların bu şekilde ihlâl edilmişleri kanunun ve genel olarak anlaşmanın var olmadığı yolunda bir delil diye ileri sürülemez.

Yunanlıların kamu hayatlarının tefsiri için bugünkü tarihçilere o kadar faydalı olan âdet hukuku kaidelerinin gelişmesi ve hukukun genelleşmesi gibi önemli bir netice tedricen belirmiştir.

Bu sahada bütün kuram ve ideallerin devrin fikri ve dini ile sıkı bir ilgisi olduğunu hatırlamak icabeder; sıkı bir şekilde kaynamış olan bu kuramlar birbirlerine tesir ederler.

Nihayet, Yunanistan'da, dikkate değer bir gelişme göstermiş olan Antikasyonik birleşmeler gibi siyasi federasyonların teşkil ettiği diğer Devletlerarası müesseseye de işaret etmek lâzımdır (6).

Federasyon fikri, insanın diğer bir müesseseyi, hakemlik müessesesini daha iyi bir şekilde anlamasını temin eder.

Bugün olduğu gibi her iki müessese hakkında hiçbir hakiki yaptırımın mevcut olmaması dikkate değer.

İkisi de her zaman karşılıklı bir anlaşmaya ve bu nevi anlaşmaların suya düşmeleri takdirinde meydana çıkacak elemli neticelerin taraflarca açık bir şekilde anlaşılması keyfiyetine dayanırdı. Yunanistan'ın Site - Devletleri arasında mevcut olan sıkı ve daimi münasebetler tabiatıyla siyasi münasebetlerin gelişmesini tevliid ediyordu. Uzunları olduğu kadar görevleri de tesbit ve himaye etmek amacı ile bütün bir sistem tedrici bir şekilde billürleşti. Temsilcinin, her yerde, özel bir surette, ayrıcalıklı bir duruma sahip olacağı tanındı; onun şahsı dokunulmaz ve kutsal idi, hariçteki statüsü memleket dışı prensipleri ile korunmuştu; o mahallî kanun ve vergilerden muafı. v. s.

Müesseselerin yaptırımı hukuki olmaktan ziyade ahlâki idi, fakat yine de en az zamanımızdaki kadar teminat altına alınmıştı.

(6) Bakınız: Scala, sözü geçen eser ve Tod söz, ge. es.

Maaalesef, zaman zaman dünyayı altüst eden, en iyi yerleşmiş ve en parlak devirlerinde bulunan medeniyetleri silip süpüren o büyük fırtınalardan biri vuku buldu.

Peloponez harbi bütün Yunan kültürünü söküp atar göründü; kuvvet ahlâki fikirlere galebe çaldı ve birçok eski müesseseler her zaman için ortadan kalktı sapıldı.

Yunan medeniyeti, İranlıların darbeleri altında bir yığın küllü oldu. Fakat, buna rağmen küller altından doğan bir Feniks gibi medeniyet getirici prensipler yeni bir âlemde yeni bir kuvvetle meydana çıktılar. Fransızlar haklı olarak hayata ilham veren ve onun ahlâki gücünü yaratan fikirlere «medenileştirici fikirler» diyorlar.

Çok daha müsbet ve muazzam diğer bir imparatorluğun eski dünyamın ve Yunanistan'ın medenileştirici nüfuzunu kılme ettirmesi mukadderdi. En feci tahrip ve harp devrelerinde bile bazı devletlerarası kaidelerin tesiri kendini hissettirmekten geri kalmamıştır.

Misal olarak barbarlar tarafından bile kabul edilen mezarın kutsallığını zikredebiliriz; aynı kategoride düşmanın intikamının kendilerine erişemeyeceği bir yer olan mâbedlere sığınan müteccilerin korunmasını da sayabiliriz.

III

Roma

Devletlerarası münasebetlerin Roma'daki kavramı Yunan anlayışından biraz değişik olmakla beraber, Roma, birçok bakımlardan, önceki medeniyetler tarafından ortaya atılan fikir ve prensiplere varis olmuştur. Roma kavramı daha iptidal, daha sade daha basit idi. Ve bu farkın sebebi şudur: Roma medeniyet ve kültürce kendisinden pek dün, kendisine düşman ve Romalıları fütuhât peşinde ve zalim addeden komşularla çevrilmişti.

Romalıların bu kavim ve uluslara «*hostes*» demeleri boşuna değildir. Neticede Roma'nın harici âlemle münasebetleri ekser zaman düşmanca münasebetlerdir. Harp hemen daimi idi.

Devletlerarası hukuku için çok önemli bir unsur olan eşitlik veya anlaşma yapabilecek durumda hükümler eksikti.

Onun için ekser Roma ittifakları *Foedus inaequalis* temeli üzerine kuruldu.

Bundan başka enteresan bir diğer netice belirdi; Romalılar devamlı saldırganlık hareketlerini mazur göstermek için haklı harpler ile haksız harpleri birbirinden ayırdılar. Daha sonra, Orta Çağda, bu tefrik çok önemli bir rol oynadı.

Haklı harpler Roma'nın giriştiği ve kendi dâni formüllerine ve ahlâki fikirlere dayanarak yürüttüğü harplerdi; netice olarak eskiden bu harpler basit hâdiseler gibi kabul edildikleri halde artık bir harbin sebepleri muhakeme ve tenkit edilebiliyordu. Bu münasebetlerin dayandığı Roma'nın devletlerarası prensipler sistemi meşhur *Jus Fetiale*'nin için idi. *Collegium Fetialium Jus Fetiale*'yi tefsir ve tatbik ederdi.

Harp ilânı hakkında itina ile tesbit edilmiş merasim mevcuttu. Mamafih sonraki devirde bunlar gittikçe kullanılmaz oldu ve nihayet ortadan kalktı.

Harp, sırf diğer bütün vasıtalar muvaffakiyetsizliğe uğradığı veya tatbik kabiliyetleri olmadığı zaman başvurulacak bir «*ultima ratio*» son vasıta halini aldı.

Bundan başka, elçilerin görevli olarak gönderildiklerinde birçok merasim yapılırdı.

Harice gönderilen kimsenin çalışması, Roma'da kabul edilişi, hukuk ve ayrıcalıkları v. s. herşey Fevkal kanunla düzenlenir ve dini ayinlerde yaptırımını bulurdu.

Diğer Devlet veya diğer uluslarla anlaşmalar akdetmekte kullanılan terimlere büyük önem verilirdi. Özel ve ekseriya pek girift, karışık kutsal formüller kullanmak lazımdı.

Sırası gelince Roma, Devletlerarası Hukukunun bu giriftliğinden istifade ediyordu: Kendisini sıkan bir anlaşmadan kurtulmak için formüllerden birinin yerine getirilmediği bahanesini öne sürerek pek asil olmıyan bir avantaj elde ediyordu.

Zaten barbarlar ile bu şekilde alay etmek tamamiyle haklı addediliyordu. Romalılar Devletlerarası münasebetlerin güdümünde Tanrıların şahsi bir rol oynadıklarına ve Romayı barbarlardan koruduklarına sıkı bir şekilde inanıyorlardı. En alâka çekici ve en tesirli merasim, şüphesiz, yabancı temsilcilerin, üzerinde Sena'nın gelmesini bekliyecekleri ve bilhassa bu amaç için kurulmuş «Creco - Statis» denen bir platform'da cereyan eden kabul merasimini idi.

XIX uncu asrın birçok devletlerarası hukuku müellifleri, Romalıların bütün devletlerarası hukuku sisteminin *Jus Gentium* adı altında tanınan özel bir sistemde bulunduğunu zannederler.

Halbuki tarihi araştırmalar isbat etmiştir ki *Jus Gentium*, yabancılara ve Roma haricindeki âleme taallük eden özel durumlara tatbik edilen Roma Medeni Kanunundan başka birşey değildir.

Roma'nın büyümesiyle beraber, Roma'ya bir yığın yabancı gelmesini intaç eden hariçle ticari münasebetler de gelişti.

Bu yabancılar ticaret yapmak ve eğlenmek için geliyorlardı. Böylelikle Romalılar çok sayıda ve birbirine her bakımdan zıt yabancılarla uğraşmak durumunda kaldılar ve onlara kendi medeni hukuk müesseselerini tatbik etmeye çalıştılar.

Romalı vatandaşa medeni hukuku tatbik eden «*Praetor urbanus*» e mukabil bu yeni hukuku tatbik etmesi için «*Praetor peregrinus*» ismi altında bir memura yetki tanındı. Özel vakalarda her nevi güçlüklerle karşılaşan *Praetor peregrinus* yavaş yavaş Roma medeni hukukuna yeni ilâveler yeni tefsirler yeni fikirler sokmaya başladı. Bir nevi mukayeseli içtihad meydana çıktı.

Buna tedrici bir şekilde - sonraları hukuk profesörlerinin ve filozofların tefsir ve izah edecekleri - felsefi fikirler eklendi. Buna misal olarak, *Jus naturae* nazariyesine vücut veren Stoacıların kurdukları mektebi gösterebiliriz.

Stoacılar *Jus naturae* nazariyesi vasıtasıyla Roma hukukunun yabancı hukuk sistemlerine tatbik edilmesini izaha çalışıyorlardı. Yeni sistemin üzerine bina edildiği temel prensipler Roma Medeni Hukukunun eski prensipleri idi, fakat yeni tefsirleri ve yapılan değişiklikler diğer uluslardan geliyordu.

Bu tesir altındadır ki yeni *Jus Gentium* billürleşiyor ve geliyordu. Birçok asırlar boyunca Roma Hukuku üzerinde ve etrafında yeni müesseselerin vücut bulduğu esas temel olarak kaldı ve gayet tabii olarak bu tesir karşılıklı oldu.

Bu sahada en muazzam ve en önemli tesir kaynağını muhteşem fikri yetkileri ile *Pax Romana* teşkil eder.

Devletlerarası münasebetlere hâkim olan prensipler, Devletlerarası Hukuku müesseseleri, devletlerarası münasebetler hakkındaki fikirleri bütün bunlar o zamanki dünyanın bütününe yayılmak için esash vasıtayı Pax Romana'da buluyordu.

Fazla olarak bu sistemde bütün evvelkilere hâkim olan iki temel fikir mevcuttur. Birincisi : Devletlerarası anlaşmanın Devletin kudretini aynen iki vatandaş arasında akdedilen özel bir mukavelede olduğu gibi bağliyacığını tazammun eden devletlerarası bağliamların kütsailiği fikri; ikincisi : Devletlerarası münasebetleri gözetmekle ödevli devletlerarası bağliantı vasıtalarının, özel uzuv veya müesseselerin kurulmasının lüzumluluğu fikri...

Birinci nokta devletlerarası hukuku kuramını ihtiva eder, ikincisi onun tatbikattaki temelidir.

Bu ikinci bakımdan, hukuki ve pratik meseleleri üstadca ele almaları sayesinde Romalılar tarafından muazzam bir eser haşarıldı.

Meselâ elçilerin muafiyetleri açık bir sistem dahilinde tesbit edilmişti. Cicero bunu, her zamanki inceliği ile şu şekilde izah etmektedir: «Elçilerin muafiyeti ilâhî ve insânî kanunlarla himaye edilmiştir. Elçilerin şahsı yalnız müttefikler arasında değil fakat düşman arasındaki ikametleri esnasında da masumdur» Bu satırlar o devirde müessesenin ne halde bulunduğunu hakikaten dikkate değer bir şekilde anlatmaktadır.

Romalılar elçilerini : *Nuntii, missi, legati*'lerini kendilerine tabi olsun veya kendileri ile müttefik bulunsun komşularının ekserisine: Franklara, Gollulara, Burgondılara v. s. yolluyorlardı. Bittabi bu elçiler heraberlerinde devletlerarası münasebetler sahasındaki Roma fikirlerini de götürüyorlar ve Roma'nın fikri nüfuzunu dünyanın birçok kısımlarına yayıyorlardı.

Roma'nın temsilcilerine yazılı talimat ender olarak verilirdi : Bu talimatlar ekseriya sözlü idi. Fakat, elçilerin tayinleri ve ecnebi ülkelere hareketleri her zaman birçok merasim dairesinde cereyan eder ve dini formüllerle bağlanırdı.

Temsilcilerin muafiyetleri, suikasta uğradıkları, haksızlığa veya tahkire maruz kaldıkları takdirde, özel olarak tesbit edilmiş bir (wergeld) ile teminat altına alınmıştır.

Romalı bir elçiyi kabul edecek olan barbar ulus, bu elçiye mesken ve yiyecek temin etmeğe, varışında kendisine mutanttan bir kabul resmi yapmaya mecburdu.

Karşılıklı olarak, Roma diğer ulusların elçilerini özel merasimle kabul ederdi; bu amaca varmak için Roma'da «*Magister Officiorum*» (Merasım Âmiri) denilen bir özel memur vardı ki ödevi ecnebilerle meşgul olmak ve kabul merasimini tertip etmekdi.

Komşu uluslardan bazıları bu misahî takip ederek, Romalı Elçilerin kabulü için benzer bir memurluk ihdas ettiler.

Ancak, Romalıların yapmayı daima reddettikleri bir şey vardı ki o da, birçok memlekette âdet olduğu veçhile, gönderdikleri şahısların barbar hükümdar veya kiralılar önünde secdeye varmaları idi.

Bu belki, Roma'nın, barbarları nasıl hakir gördüğünün ve komşuları üzerindeki pariah üstünlüğünün en dikkate değer âlametidir.

Hukuk ve kültür bakımından bu üstünlüğe rağmen, Roma, haricî olan münaşebetleri dolayısıyla sarfî bir şekilde bu komşularının tesiri altında kaldı.

Jus Gentium böylelikle sırf «insanı» önemli unsurların tesiri altında kalarak daha elâstik bir hal aldı ve sert medenî hukuktan daha geniş bir sahaya sahip oldu.

Bu da, yüksek bir şekilde medenileşmiş olan ulusların hayatında devletlerarası hukuku ve müesseselerin nekadâr önemli bir rol oynayabileceğini pek güzel gösterir.

Tabii, Roma tarafından bırakılan mirasın çok büyük fikri bir kıymeti vardır.

IV

Orta Çağ

Orta Çağdaki Devletlerarası Hukuku müesseseleri, Roma kültürü atmosferi içinde fakat tamamen ayrı pratik bir düşünce tarzı ile gelişmişlerdir. Ve tedricen yeni bir sistem teşkil etmişlerdir. Tarihçiler Orta Çağı umumiyetle iki devreye ayırırlar:

V inci ile X uncu asırlara arasındaki devreyi bazan buna «Karanlık Çağlar» (Dark Ages) denir - ve XI inci ile XVI ncı asırlar arasındaki devre.

Katolik Kilisesinin, kudretli bir şahsın tesiri altında kendini hissettirmeye başlaması birinci devre esnasındadır.

Bu bakımdan kimse, Papa Greguar VII, Hildebrand kadar nüfuza sahip olmamıştır. Onun «İki Egemenlik» adı ile tanıyan nazariyesi insan hayatını vücudun fizik yaşayışına benzetir. İnsan hayatında nasıl ruh ve vücut olmak üzere iki unsur varsa, bir ulusun hayatında da, kilsenin idaresi altında bulunan, onun hâkim olduğu bir ruhi unsur ve devletin sınırına giren cismanî maddeler vardır.

Kilise ve Devlet birbirine müvazi iki otorite olan Papa ve İmparator tarafından şahıslandırılmıştır.

Her ikisi de kendi sahalarında egemen olduklarından bazan bu nazariyeye «İki Kılıç» nazariyesi de denir.

Bu nevi iki kudret uzun müddet yan yana yaşyamazdı.

Durumda, bunlardan herbirini diğerine üstün olmaya zorlayan çok kuvvetli insani bir teşvik mevcuttu; ikisinden biri nihayet üstün kudret halini alacak diğeri er veya geç sukut edecekti.

Bu tabii bir netice idi. Nüfuzlarını Devletin nüfuzuna müvazi olarak tesbit ettikten sonra Kilise Başkanları bu üstünlüğü Devlete tatbik etmek istediler. Tanınmış şahsiyetlerin idaresi altında Kilise siyaseti, böylece kendisini hissettirmeye başladı.

İlk netice, Paraların, Kilsenin menfaatleri için gerekli gördükleri takdirde İmparatorları tahtlarından indirme hakkını talep etmeleri oldu. Çok geçmeden, bunu bir diğer önemli talep; imparator Kilise ile anlaşmazlık halinde bulunduğu takdirde, tabayı, İmparatora ettikleri sadakat yemininden kurtarmak hakkının talebi takip etti. Bu Devlete karşı kudretli bir silâhtı ve çok geçmeden Papaların İmparatorlara nisbetle hariz bir üstünlüğünü intac etti.

Bu kudretin haricî yaptırımı, İmparatorun tac giyişinde, Papanın en resmî bir şekilde kendisini takdis ettiği anda cereyan eden merasimde bulunuyordu.

Kilise ile Devlet arasındaki bu kudret üçlülüğünün bir çatışma tevhid edeceği gayet tabii idi.

İlk anlaşmazlıklar piskoposların tâyinleri dolayısıyla zuhur etti. Tabii Papalar Piskoposları tâyin etmek hakkını talep ediyorlardı.

İmparatorlar ise hoşlarına gitmeyen şahısları tâyinine, bu tâyini kendi işlerine bir müdahale addederek itiraz ediyor ve engel oluyorlardı. En meşhur hâdise IV. üncü Hanri'ninkidir.

Uğradığı hezimet, Kilisenin bu sahada haiz olduğu nüfuzun acı bir delildir. Mahtumdur ki Hanri, boyun eğmeğe ve kar altında yalınayak ayakta dikili bir vaziyet de Papanın Kanossa'daki sarayı önünde af dilemeğe mecbur olmuştur.

Kudretli şahsiyete sahip, enerjik Papalar Kral ve İmparatorların iradelerine geyi vurmak için daha birçok vasıtalarla baş vurdular ve Kilisenin iradesine karşı cismani kuvvet tarafından girişilebilecek mümkün her mukavemetin tedricen önüne geçtiler.

Meselâ Papalar tarafından tertip edilen hacî seferlerinin birkaçının amacı böyledir.

Bu devrenin sonuna doğru Papanın üstünlüğü inkâr kabul etmez bir şekil aldı. Afaroz ve tel'in gibi vasıtalar sık sık kullanılırdı. Kilise ile Devlet arasındaki bu daimî mücadelemin, okumuş ve terakki sever sınıflar arasında kuvvetli bir memnuniyetsizlik hissi uyandıracağı tabii idi.

Aydın birçok kimseler meseleye hiç olmazsa nazari veya felsefi bir hal tarzı aradılar. Bu da, görüldüğü hâlede hâzîne çelişme ve aykırıklar doğuran bir fikirler anlaşmazlığına yol açtı.

Kilise ile Devlet arasındaki zıddiyet, Devlet dâhilinde tam gelişme halinde bulunan feodal sistemin tevhid ettiği çözüme gibi çok sayıda ve kuvvetli ayırd etme vasıtalarına malikiz demektir.

Devlet dâhilindeki parçalanma hareketinin sonsuz bir şekilde sürüp gideceği zannediliyordu.

Fakat, diğer taraftan, cismani kudretin mevkiini kuvvetlendiren ve Avrupa milletlerini daha büyük gruplar halinde topharak kuvvetini gösteren bir unsura rastlıyoruz.

Bu, Hıristiyanlık, fikri Renesans, Medeniyet birliği, ve Devletlerarası Hukuku gibi, Fransızların tabiri ile «Medenileştirici fikirlerin» tesiridir.

Daha evvel de işaret ettiğimiz gibi, birçok hâdiseler vahdet bağlarını gevşetmeye fakat aynı derecede önemli diğer hâdiseler de bu bağları kuvvetlendirmeye muvaffak oldular.

Birinci nevi hâdiseler arasında Feodalite harpleri; nihayetsiz kavgaları ile Devletlerin adedinin muazzam bir şekilde artması neticesini doğurdu.

Sonra, hususi hukuk prensiplerinin üstünlüğü devamlı değişiklikler doğuruyordu. Devletler, satınalma, evlilik, miras, hibe veya pazarlık yollarıyla herhangi bir toprak parçası gibi elde ediliyor ve elden çıkarılıyordu. Bu da, harbi, rekabeti, kıskançlığı tevhid ediyordu. Fakat bu birbirine zıt fikirlerin gelişmesinin nihayet Devletleri aralarında anlaşmaya sevkettiğini görüyoruz.

Çok geçmeden bütün bir Devletlerarası anlaşmalar ve ittifaklar sistemi meydana çıktı. Bu sistem de yine çok geçmeden muayyen bazı örf ve kaidelere vücut verdi ki bunlar da nizamlı bir Devletlerarası sistemi halinde tebellür ettiler.

Papalar tarafından ilân ve tahakkuk ettirilen « Allahın Barışı » (Treuga Dei) denen müessesede bunun mükenmel bir misaline rastlanabilir. Sistemleştirilmiş Devletlerarası Hukukuna gelince, zamanımızda da bu mahiyetteki bir esere model teşkil edebilecek birçok hakiki takrin misallerine rastlıyoruz.

Deniz Hukukunun Orta Çağ kanunları, Amalfi levhaları, Consolato del Mare, 1255 tarihli venedik Kanunu, Visby kanunları misal olarak alınabilir.

Bu hâdiseler, tedricen, değişik Avrupa Devletleri nezdinde daimi eğilimler ihdas edilmesi gibi bir netice doğurdular.

Bu sahada ilk teşebbüs ekseriya, kurnaz ve katı yürekli XI inci Lui'ye atfedilir.

Onun, siyaseti tercih etmesi, barış vasıtalarına ve bahusus diplomasiye başvurusu, harpiyeden nefret ettiği ve askeri teşebbüslerin tehlike ve rizikolarının farkına vardığı içindir denir (7).

Bu şüphesiz akıllıca bir hareket tarzı idi; fakat bu sahada XI inci Lui yalnız kalmamıştır.

İngiltere'de VII inci Hanri, İspanya'da Ferdinand'ile Isabel'de aynı şekilde hareket etmişlerdir.

Şahsi işbirliğin ve tercihlerin yanı başında, eğilim görevlerinin önemini avatıran ve bu görevleri tedricen daimi bir müessese hâline sokan diğer âmiller de vardı.

Bu âmiller arasında Devletlerarası ticaret ihtiyacı her zamanaki gibi en kuvvetlisi idi.

İtalyanın şimalinde zengin tüccar Siteler: Venedik, Floransa, Ravenna v.s. arasında sözü geçen müesseselerin okadar çabuk tekemmül etmesinin sebebi budur.

Maalesef bu devirde kullanılan metodlar ahlâki olmaktan pek uzaktı. İnsan tabiatının bozuk olduğuna kuvvetle inanmış olan ve bu temele istinad ederek diplomasi memurlarına tavsiyeler mecellesini kaleme alan Makyavel'in yazılarında bu halin pek de çekici olmıyan bir tablosunu görüyoruz.

Makyavel, diplomasi'nin temel prensiplerinin, kuvvet ve hilekârlık olduğunu sanıyordu.

Unutmamak gerekir ki onun, çağdaşları üzerinde muazzam bir tesiri olmuşlar. Birçokları onun sözlerini Mukaddes Kitap sözleri gibi kabul ediyor, diplomalar itina ile yazılmıyı tetkik ediyor ve tavsiyelerini takibe çalışıyorlardı.

Bu acınacak durum, Makyavel ile Groçyüs'ü mukayese ettiğimiz vakit daha iyi belirlemektedir.

Groçyüs'ün öne sürdüğü esas prensipler, Makyavelin «Il principe» si ve diğer kitaplarında bulunan fikirleri ile karşılaştırdığımızda Groçyüs'ün prensiplerinin ne kadar daha asil ve yüksek olduğu anlaşılır.

(7) XI inci Lui'nin bütün garbi Avrupa'da 70 den fazla diplomatik ajan bulunduğunu rivayet edilir.

Diplomatlıkta para ve bankerler de çok önemli bir rol oynuyorlardı. Bu bankerlerin en meşhuru olan Fugger'in faaliyeti کافی derecede malumdur. Hükümdarlara ödünç para veriyor ve böylelikle hizmet ve kölelikleri elde edilmiş oluyordu.

Bu devrin «Diplomatik Kanunlar»ının en parlak misaline meşhur Venedik Kanununda rastlıyoruz. Venediğin çok ilerlemiş ticareti düzenli bir diplomatik hizmetin devamlı olarak teşkilini elzem kılıyordu. Bu ihtiyadan teferruatında çok özel bir mahiyet arzeden bütün bir sistem meydana çıkar.

Meselâ kadınların siyasi sırları muhafaza edememelerinden korkulduğu için Venedik elçilerinin harice karılarını götürmelerine müsaade edilmezdi. Elçilere, işlerini en büyük ketümiyet içinde görmeleri sıkı sıkıya tenbih edilirdi. Elçiler görevleri esnasında izin alamazlar alsalar bile bu izinler üç dört ayı tecavüz edemezdi: bu müddet, sonraları iki seneye kadar çıkarıldı.

Temsilciler zehirlenmemek için kendi yemeklerini kendileri pişirmeye mecburdurlar. Hediye kabul etmeleri yasakdı ve gönderdikleri memleketde hiçbir mülke sahip olamazdılar.

Hükümetlerine işlerine ve yaptıkları müzakerelere tailük eden muntazam raporlar gönderirlerdi. Başka diplomatlarla konuştukaları takdirde cezaya uğrarlardı.

Bu Venedik hükümleri az sonra diğer İtalyan siteleri tarafından da benimsendi. Böylelikle, tedricen, farkına varılmaksızın, Orta Çağda, tamamen yeni bir müesseseye olan daimi elçilikler müessesesi teşekkül etti. Muayyen bir andlaşmayı müzakere etmek veya tek bir meseleyi tartışmak için gönderilen *ad hoc* tesadüfi ve geçici safaret heyetleri, zamanla, daimi mahiyette irtibat vasıtaları halini aldılar. Bu şüphesiz leri atılmış pek büyük bir adımdı. Aynı zamanda ve XI'inci Lü'nin tesiri ile Fransız lisanı eski devirlerin lâtincesinin yerini tutarak diplomatik mümasebetlerde yeni bir alet halini aldı. Kuvvetle yerleşen bu iki müesseseye ile yeni bir devre, Modern Avrupa tarihine girilir.

V

Neticeler

Söylenenlerden çıkarılacak en önemli netice Devletlerarası Hukukunun çok eski bir geçmişe sahip olduğudur.

Anlatılanlardan, Devletlerarası Hukukunun genel olarak medeniyet kadar eski olduğu ve hakikaten her medeniyetin lüzumlu ve kaçınılmaz bir neticesi bulunduğu istidlâl edilebilir.

Modern tarihi araştırmalar insanlık kültürünün hareket noktasını bulmadan çağlar boyunca ilerleyip duruyorlar, bu nokta ve onunla beraber Devletlerarası bağlamaların başlangıcı mütemediyen geride kalıyor.

Bundan maada, hatırlanması gereken çok enteresan bir nokta da bütün çağlarda Devletlerarası Hukukun dünya üzerinde vukubulan değişikliklere rağmen temel vasıflarını daima muhafaza ettiğiğidir.

Bu, Devletlerarası Hukukunun medeniyete ayrılmaz bir şekilde bitişik olduğu ve bu yüzden her gelişmeye daima refakat ettiğiğine bir diğer delildir.

Devletlerarası Hukuku, devletlerarası müesseseleri, ırk, din veya milliyet meselelerinden üstün tutar ve bunların derin bir şekilde insani olan vasıflarını isbat eder.

Bu müesseseler herhangi diğer hukuk kaideleri gibi şedrici bir şekilde örf ve âdet'den ayrılmazlar, ancak şu farkla ki adıyven hukuk kaidesi siyasi uzuv'un dâhilinde geliştiği halde, Devletlerarası hukuku Devletin haricinde ferdin devlet dâhilinde hukuk kaidesiyle bağlanmasında olduğu gibi Devleti bağhıyarak gelişir.

En eski devirlerdenberi Devletlerarası Hukuku sistemi bugün olduğu gibi iki saha kaplar: Bilhassa ticari münasebetlerin tesiri altında geliştiği sulh zamanı ve âdet vasıtasile hasmlar arasında girdiği harp zamanı. Her iki halde de, sistemin özü, bağlamaların karşılıklı olarak tanınması ve bazı örf ve âdete karşılıklı olarak riayet edilmesinde olduğu gibi tamamen aynıdır.

Her iki sahada da bu müesseselerin eskiliği artık şüphe ile karşılanamaz.

Devletlerarası bağlam ve anlaşmaların kutsallığını karşılıklı olarak tanımak da tecelli eden, Devletlerarası münasebetlerin temel prensibi her yerde ve daima aynı kalmıştır.

Bu bağlamaları her zaman gayri şahsi olan Devleti veya Devletin esas temsilcisi olan Kiral veya hükümdarı her zaman bağhıyacağı hususunda şüphe yoktur.

Eski devirlerde, Devlet ve hükümdar fikirleri genel olarak aynı şeyi ifade ettiğinden, bugün olduğu gibi halli en güç meseleyi yaptırımlardan (müeyyide) doğan mesele teşkil etmiştir.

Kudretli devletleri veya fütuhata susanmış hükümdarları bağlamak ve Devletlerarası anlaşmalara riayet etmelerini sağlamak hiçbir zaman kolay olmamıştır.

Zaten, İlk Çağ, bu hususda sonraki devirlere nazaran belki daha iyi garanti-lere sahipti.

Çünkü İlk Çağda dini bağlamaların kuvveti ve Tanrıların kızgınlığını tevliid etmek korkusu sonraki devirlerden daha elle tutulur bir halde idi.

Devletlerarası Hukukunun ilkinden daha az önemli olmıyan ikinci prensibi düzenli bir şekilde tesis edilmiş ve sayelerinde Devletlerarası değişik bağlam ve anlaşmaların akdedileceği bağlantı (irtibat) vasıtalarının lüzumunu tanınmış olması idi.

Bu bağlantı vasıtalarına en eski devirlerde bile rastlanır. Onların varlığı bütün devirlerde ve bütün medeniyetlerde görülür.

Sefaret denilen bu uzuvlara vücut verirken Devletler veya hükümdarlar onları, önce müttekâbiliyet esası üzerine kabul etmek mecburiyetinde idiler; sonra da Devletlerarası münasebetlerin güdümünün emniyetini temin için karşılıklı garantiler tesis ederek bunlara hürmet göstermeye mecbur oluyorlardı. Bu da, tam bir muafiyet ve karşılıklı olarak tanınmış ayrıcalıklar sisteminin doğmasına vesile oldu (temsilci veya Elçilerin şahsi muafiyetleri gibi) nihayet, Devletlerarası bağlamaların bu şekilde karşılıklı olarak tanınmalarından kaçınılmaz, önemli bir üçüncü prensip doğdu: Müzakerecede bulunan ve mukavele akdeden Devlet veya hükümdarlar arasında muayyen bir eşitlik mevcut olduğu fikri.

Bazı devirlerde - Roma'da olduğu gibi - bu genel kaideye istisnalar mevcut bulunduğru fikri uyanmakla beraber, bu istisnalar nazariyenin aksini isbat etmez ve bu istisnalar, tarih bakımından, Roma Devletinın kültür sahasında, kendisini çeviren âleme, yani barbar diye adlandırılanlara nisbetle çok yerde bulunduğu düşüncesi ile izah edilebilirler.

Roma devrinde benzeyen devirer de şüphesiz istisna teşkil eder; normal zamanlarda, Devletlerarası münasebetler nisbeten eşit medeniyete sahip uluslar arasında gelişiyor ve böylelikle bu münasebetler hukuki ve kültürel bir eşliğin inkâr kabul etmez tesiri altında kalıyorlar.

Ancak XIX uncu asırdadır ki bu temel prensip, kendisine tamamen zıt olan, büyük devletlerin hegemonyası fikri'nin tesiri altında kısmen ortadan kalkmıştır (8).

(8) Bu yazı, Baron Korffun 1923 senesi yazında La Haye Devletlerarası Hukuku Akademisinde verdiği «Devletlerarası Hukukun XVII nci asırdanberi tarihi gelişmesi» konulu dersinin giriş kısmıdır. (Bk. Recueil des Cours. Sene 1923 cilt 1 sayfa 5-22).

Baron Korff bu dersleri verdikten az bir müddet sonra vefat ettiği için Recueil'lere ancak «Giriş» kısmı konulabilmiştir.

Baron Serge A. Korff 1876 da doğmuştur. Petrograd Üniversitesinin Hukuk Fakültesinden mezun olmuş (1899) Doktorasını Anayasa Hukukundan vermiştir (1910). Prens Lwoff ve Kerensky'nin hükümetlerinde Finlandiya vali muaviniğinde bulunmuş (1917) Helsingfors ve Petrograd üniversitelerinde hocalık etmiştir.

1908 de Baltimore John Hopkins Üniversitesinde Rusya tarihi okumuş. 1919 da Rus Sulh heyeti ile Paris Sulh müzakerelerine iştirak etmiştir. 1919 dan itibaren Amerika Birleşik Devletlerinde yaşamıştır 1920-21 de 60 dan fazla Kolej ve Üniversitede «Carnegie Institute of International Education» adına birçok konferanslar vermiştir.

1921 de Georgetown University School of Foreign Service'de Siyasi ilimler ve tarih okumuştur; 1921, 1922 ve 1923 de Institute of Politics, Williamstown, Massachusetts'de yaz kursları vermiş ve 1923 senesi yazında La Haye Devletlerarası Hukuku Akademisinde Devletlerarası Hukuku Akademisinde Devletlerarası Hukuk Tarihi tedris etmiştir. (Ceviren)